

## БАЛАНСЪТ МЕЖДУ СМЕШНОТО И СТРАШНОТО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

**Маргарита Терзиева**

*Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, 8008, Бургас, България, mater@abv.bg*

## THE BALANCE BETWEEN FUNNY AND SCARY AT PRE-SCHOOL AGE

**Margarita Terzieva**

*Assen Zlatarov University, 8008, Burgas, Bulgaria, mater@abv.bg*

### ABSTRACT

*The paper describes some of the author's teaching approaches, which have been evaluated for the first time in Bulgaria in the use of scary stories with pre-school age children.*

*Key words: humour, scary stories*

Всеизвестен факт е, че първият пълноценен досег с литературата се извършва чрез възприемането на фолклорните приказки. Не се анализира обаче обстоятелството, че те със своите жанрови модификации се превръщат в неразделни духовни спътници на всяко едно поколение от началото на съзряването му до края на житейския му път. Образно казано, това естетическо съприкосновение преминава през следните етапи:

-3- 7- годишни деца - слушатели предимно на кумулативни приказки, за които са характерни многократни повторения. Чрез тях се разкриват наивните представи за устройството на света. Налице са първите социални внушения: има някакъв порядък – не може по-малкият да изпреварва по-големия; трябва да си внимателен, да не се отдалечаваш от дома, защото попадаш в чуждо пространство, и т.н.;

- 7-10 г. – осмисляне взаимоотношенията между хората (любов, дружба, жестокост, егоизъм, коварство). У детето възниква въпросът: „Какво е необходимо, за да превърнеш враждебно настроение персонаж в съюзник, помощник, приятел?“;

- 10-14 г. – период, в който подрастващите се отъждествяват с любимите си герои, съпреживяват с тях; така приказните ценности се пренасят в реалния живот, герои като Хари Потър стават модел за подражание;

-15-25 г. – детската приказка е заменена от приказна фантастика за възрастни, битуваща във фентъзи, приключенски, детективски четива. Вярата в чудото се заменя от реалистично възприемане на действителността. Срещата с такива приказки дава възможност за бягство от суровата реалност. Някои обаче предпочитат да забравят детството си и го заменят с прагматика, която ги превръща в сухи и рационални индивиди. Други в опит да съхранят детството си сами измислят приказна реалност и конструират собствени приказни светове. Това са предимно хора с творчески професии – писатели, художници, композитори;

-25-45 г. – четейки приказки на своите деца, преминавали в периода на своята зрелост, възрастните запознават детето със системата на човешките ценности и отношения, с правилата и нормите на поведение в обществото;

-след 50 г. - в залеза на живота си човек съчинява и разказва на внуците и правнуците си приказки, замисляйки се над преживяното. Той търси отговор на въпроса: „На коя приказка прилича моят живот? Как завършва моята приказка?“ [8]

Вниманието ни като изследователи е привлечено и от приказки, които заемат особено място в детския фолклор – т.нар. страшни истории. Те не са обект на коментар в педагогическата теория и практика, което е допълнително предизвикателство за нашите търсения.

Появата на страшни истории в процеса на комуникиране между подрастващите е отчетена още от “фолклорния човек”, който обаче не е могъл да вземе окончателно решение

за правото им на живот в детския колектив. Днес вниманието на редица учени е привлечено от този определено провокативен за светоусещането на малчуганите жанр: “Голямо място в репертоара на децата заемат плашенките – ужасни истории за превръщания, за похищения, за убийства и пр. При събирането им е важно да се отбележат и техните пародии – своеобразни антиплашенки” [3, с.46].

По принцип “плашенките” рядко се споделят с представители на други възрастови групи. Обикновено децата от предучилищна възраст ги разказват само на връстници и много рядко – на родители или на учител, на когото имат доверие. Изследователят изслушва такива разкази на касетофонен запис, предшестван от предварителна подготовка, осъществена в няколко етапа:

- беседа за страха след изслушването на приказката “Юнакът, който не знаел що е страх” в обработка на Н.Райнов;
- индивидуални разговори с децата, които споделят, че изпитват страх;
- подканяща и предразполагаща реплика: “Разкажи ми за своя страх и аз ще ти разкажа за моя”;
- констатиране наличието на страшни истории в репертоара на конкретни деца;
- записването им с изричното съгласие на детето.

Без да се опитват да разказват, други деца споделят за страховете си от лоши мутанти; от дракони от “всякакъв вид”; от заключена врата; от тъмнината; от празния апартамент; от човек с маска; от мечка-стръвница; от зло куче; от вампир, “който идва да изпие кръвта на баба”... Учителите, извършили касетофонните записи, регистрират и друга важна особеност: често предметът на разговор оставя отпечатък върху поведението им – говорят по-бързо от обикновено, извиват пръстите на ръцете си, дишат учестено, променят интонацията си. Тези разкази съществено се отличават от “същинските” страшни истории като “Жената с ръкавиците” и от методическа гледна точка си позволяваме да предложим класификация, която дава възможност да ги групираме по следния начин:

1. Според обекта, който провокира страх:

- а/ плашенки за животни – вълк, куче;
- б/ плашенки за тъмнината, която се “материализира”;
- в/ плашенки за демонологични същества – вампири, духове;
- г/ плашенки с “продукти” от по-ново време – извънземни, мутанти.

2. Според източника на страх:

- а/ лично преживяване;
- б/ филм на ужасите;
- в/ чула от връстник история.

3. Според авторската инвенция:

а/ репродуктивни са разказите, повлияни от видяното от телевизионния екран и чуто от други деца;

б/ “оригинални” и “достоверни” са разказите за собствени преживявания, където понякога детето допуска преувеличения. [6]

Навярно психолозите ще потърсят в страшните истории признаци на зоофобия, клаустрофобия и други отклонения, наблюдавани у деца от предучилищна възраст. Някои педагози теоретици вероятно ще открият връзка между тези истории и танато-игрите, където се отдава почит към загиналите домашни и улични любимци чрез особени ритуали, в които възрастният не е допуснат. Тълкуванията на З.Фройд за съня също могат да станат отправна точка за интересни проучвания, които обаче остават извън обсега на нашето изследване. Ние ще предложим система от похвати за преодоляване на негативните реакции, породени от възприемане на страшни истории в предучилищна възраст.

Преодоляването на детския страх се постига чрез народни игри от типа на “Чер човек”. Децата избират “чер човек” и “майка”. “Майката” ги праща в избата да вземат нещо и те се

натъкват на него, като получават конкретна заплаха – “чер човек” ще дойде да ги изяде в определен час. Всички са хванати за ръце и скандират: “Един часа се мина, чер човек го няма, два часа се мина...” При назоваване на уречения час пускат ръцете си и бягат, а “чер човек” ги преследва. Уловеното дете трябва да изпълни някакво негово желание [1, с.52].

Джани Родари в своята “Грамматика на фантазията” [4] разработва цяла система за намаляване агресията на предметите чрез произволна представка. Смехотворните съчетания предразполагат децата към доброжелателно настроение: мини-куче, полу-привидение, заместник-вампири. Умалителните имена имат същия ефект: вълченце, духче, скелетче. “Творческите грешки”(тук те са само правоговорни) също се радват на радушен прием: Печка и мЛечка (вм. Мечка), Пухче (вм.Духче). По идея на студенти в големите групи се провежда игра “Ловци на духове” - ловецът се стреми да хване малките духчета, които при следващото изпълнение се преръцат в ловци. Играта продължава, докато бъде уловено и последното духче. Добре познатият и симпатичен на децата персонаж от анимационен филм – духчето Каспър, може да се въвежда в редица ситуации, което позволява похватът “въвеждане на герой” да варира.

Наред с някои нестандартни похвати, които педагогът прилага в такива случаи, той спокойно може да оперира с класически методи и форми на организация на работа в групата. При избор на произведение с тематика, свързана със страха – например “Страх” на И.Буржев, “Юнашки рев” на В.Ив.Стоянов и други – той провежда беседа за страха: от какво и защо се страхуват децата, трябва ли да се срамуват от това и т.н. В хода на ситуация с подобна ориентация успешно се прилага и коментар след наблюдение на илюстрация, свързана с проблематиката.

Подходящи за “приземяване” на страшните истории и пародирането им са книгите на Роалд Дал (“Вещиците”, “Г.Д.В”), както и “Вампирко” на А.Зомер-Боденбург, които чрез подобрени откъси биха могли да имат позитивно въздействие върху децата от предучилищна възраст. Чрез тях учителят може да обясни, че чудовищата, духовете, привиденията и други са рожби на човешкото въображение и с тях някога са плашели децата, за да бъдат послушни, да не се отдалечават от дома.

Индивидуалните разговори, внимателното изслушване на затормозеното от страх дете, деликатните съвети подпомагат преодоляването на състоянието на тревожност. Те са мост към взаимно разбирателство между педагога и възпитаника. Родителите също трябва да бъдат приобщени към усилията на учителя да използва детската енергия и желание за творчество, която да насочи към по-продуктивни и стойностни жанрови форми.

Предложените от нас способности и похвати не се прилагат комплексно, а вариативно. Изборът им изцяло зависи от педагога, от преценката му за състоянието на детето – дали то е “заложник на страха”, или интересът му към страшните истории е израз на обикновено любопитство. На плещите на учителя пада огромната отговорност да възстанови крехкото душевно равновесие на малчугана и да го приобщи към по-жизнерадостни прояви на детския колектив, които му носят естетическа наслада и морално удовлетворение.

Използването на хумора и в частност – на смехотерапевтичните похвати, води до позитивни резултати за преодоляване на страха (вж. Приложението). Балансът между тях е задължително условие за успешна работа в предучилищна възраст. При възпитание в творческо отношение към света хуморът трябва да служи с позитивните си страни на този процес. Той трябва да облагородява, стимулира и вдъхновява околните. Човекът, който умее да преодолява страховете си, да се смее над собствените си недостатъци, успява да се издигне над дребнавото, преходното и маловажното в живота.

### Литература:

1. Ангелова, Т., 2001. Български народни игри за деца от детските градини. Ст.Загора.

2. Динчев, К., Е.Савова., 1990. Христоматия по фолклор и детска литература. Ч.1. Благоевград.
3. Круглов, Ю., 1979. Фолклорная практика. М., с.46.
4. Родари, Дж., 1981. Граматика на фантазията. С., НИ.
5. Савова, Е., 1987. Детските страшни истории и някои техни трансформации. – В: Проблеми на българския фолклор, С., т.7.
6. Терзиева, М., 1998. Фолклорът за деца – специфика и присъствие в предучилищната възраст. Пловдив.
7. Традиции и новаторство, 2008. Методически сборник в помощ на учителя в детската градина. Под научната редакция на М.Терзиева. Бургас.
8. Шорохова, О., 2008. Играем в сказку. М., Сфера.
9. [www.psy.1september.ru](http://www.psy.1september.ru)

### Приложение

Нерегламентирана ситуация  
Страшни истории - подготвителна група

Учител: Павлина Кралева

Тема : Страшни истории

Цел: Провеждане беседа за страха и неговото преодоляване

Ход на ситуацията:

У: Деца, ще ви прочета стихотворението „Страх”, написано от нашия съгражданин Илия Буржев.

Страх

Крушата на двора  
криви клони мята.  
Кой ли тази вечер  
шумоли в листата?  
Може би крадец е.  
В клоните се крие.  
Шаро да повикам,  
той да го открие.  
Може би лисица  
пиленцата гони.  
Трябва да си взема  
пушка и патрони.  
Ако пък е мечка,  
трябва да сме двама.  
Най-добре ще бъде  
да повикам мама.

У: Разбрахте ли защо е озаглавено така?

У: От кого се плаши детето?

У: А какви са вашите страхове? Вие от какво се боите?(Разказва случка от своето детство) Когато бях малка, аз се боях от караконджули. Чували ли сте тази дума?

Баба ми разказваше, че това са страшни същества, които обикалят край къщата, влизат през отключената врата и отвличат деца. Затова проверявали дали вратата е заключена. Тези страшни същества се боят от светлината и слънцето, затова малките деца, които оставали сами и се страхували от караконджула, държали при себе си петел. Ако караконджулът се опита да влезе, петелът ще запее с цяло гърло и той ще избяга.

Сега съм голяма и се смея на страховете си. Всеки може да изпита страх, но сам трябва да го преодолее.

У: Предлагам да си изиграем играта „Чер човек”, която са играли вашите баби и дядовци, за да прогонят страховете си.

Следва играта „Чер човек”.

Нерегламентирана ситуация  
Страшни истории - подготвителна група

Учител: Светлана Генова

Тема: Страшни истории

Цел: Трансформиране на негативните емоции в позитивни

Ход на ситуацията:

У: Деца, чухте стихотворението „Юнашки рев” от В. Ив. Стоянов.

У: Защо юначето реве юнашки? Защо не се плаши от по-големите животни, а точно от мишката?

У: Да, понякога се страхуваме не от това, от което трябва, и когато разберем, се смеем на самите себе си.

У: Вие вече говорихте за страховете и разбрахте, че ако разкажете за тях на някого, страшното престава да бъде толкова страшно.

У: Сега ще си изиграем няколко игри, които са измислени от големия приказник Джани Родари. Те ще ни накарат да се посмеем на страха.

Първата игра се нарича ”Страната с „НЕ” отпред”. Аз ще ви казвам имената на страшни животни и създания, а вие ще ги произнасяте с думичката „не” отпред:

чудовище, ламя, скелет, злодей, вещица, вампир, разбойник.

У: Втората игра се нарича: „Промени и се засмей”. Аз ще ви казвам различни думи, които звучат страшно, а вие ще ги променяте като заменяте първия звук с друг:

зомби – комби; дух – кух, чух, сух; бой – кой, той, мой; мечка – печка; писък – нисък; бухалка – духалка; злоба – глоба

У: А ето и последна игра. Тя се нарича „Умали животното”. Аз ще изброявам имената на големи страшни животни, а вие ще ги умалявате:

динозавър, дракон, горила, крокодил, годзила...

(Посочва дете, което да продължи да изрежда.)

У: А сега да умалим животното, от което се изплашило юначето.

мишка – мишленце

Коментар на илюстрация (жена, затворена в клетката на лъва, пищи от страх, но с гръб към него, защото е уплашена от мишле в единия ъгъл на клетката)

У: И накрая – да умалим думата великан.

У: Нека сега да изиграем любимата си игра „Великани и джуджета”. [7]

*Забележка: Ситуациите, описани по-горе, са реализирани в ЦДГ №2 „Х.К.Андерсен“ – град Бургас (б.а.)*